

Гуцульські говірки / Ред. колегія: Закревська Я., Гриценко П., Сабадош І., Полога Л./ – Львів. – 2000.

ДДГ – Ділова документація Гетьманщини XVIIIст – К.: Наукова думка, 1993. – 392.

Ж – Малорусско-немецкий словарь: В 2т. – Львів, 1886. – 1117с.

Загр – Павло Загребельний. Брухт. – Харків: Фоліо, 2003. – 399с.

Зин – Климентій Зіновійв. Вірші. Приповісті посполиті. – К.: Наукова думка, 1971. – 387с.

Зоря – Зоря. Літературно-науковий та політично-громадський ілюстрований журнал. – Дніпропетровськ. – 1925-1930.

Іфр – І.Франко. Твори. У 20-ти т. – К.: Держвидав, 1950 – 1956.

К – Українсько-російський словник: У 6 т./ За заг. Ред. І.Кириченка. – К.: Наукова думка, 1953-1963.

К-О – Словник мови творів Г.Квітки-Основ'яненка: У 3т. – Харків, 1978-1979.

Лев – Опыт русско-украинского Словаря / Составил Мих. Левченко. – Київ, 1879. – 190 с.

ЛексФр – Лексика поетичних творів Івана Франка: Методичні вказівки з розвитку лексики / Укладачі: І.І.Ковалик, І.Й.Ощипко, Л.І.Полюга. – Львів: ЛГУ, 1990. – 264с.

Лукр – Леся Українка. Твори: У 12т. – К.: Наукова думка, 1979.

Лютий – Григорій Лютий. Вибране: Запоріжжя.: Хортиця, 1999. – 568 с.

МагТим – Тимченко Є. Матеріали до словника писемної та книжної української мови XV-XVIII ст. Підготували до видання В.В.Німчук та І.І.Лиса: В 2т. –

Київ – Нью-Йорк, 2003.

Он – Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок: У 2ч. – К.: Наукова думка, 1984. – 495 с.

Писк – Словникъ: Живої народнеї, письменної і актової мови руських югівщанъ Російської і Австрійсько-Вендерської цесарії / Составил Фортунать Пискуновъ. – Київ, 1882. – 310 с.

Саб – Григор Сабалдир. Практичний російсько-український словник. – К.: Видавниче товариство «Час», 1926.

Сл.Лукр – Бойко М.Ф. Словопоказчик драматичних творів Лесі Українки. – К.: Наукова думка, 1985. – 94с.

СМШ – Словник мови Шевченка. – К.: Наукова думка, 1964.

СУМ – Словник української мови: В 11т. – К.: Наукова думка, 1970-1980.

Тимч – Русско-малоросійській словарь. – К., 1897.

Тичина – Тичина П. Твори: У 12т. – К.: Наукова думка, 1990.

Тют – Григорій Тютюнник Твори: У 2т. – К.: Молодь, 1985.

Ум і Сп – Уманець М., Спилка А. Русско-українській словарь. – Берлін, 1924. – 1149 с

УМЛШ – Українська мова і література в школі. Науково-методичний журнал Міністерства освіти УРСР. – 1970-1990.

Чаб – Чабаненко В.А. Словник говірок Нижньої Наддніпрянщини: У 4т. – Запоріжжя, 1992.

Шейк – Опыт южнорусского словаря. – К., 1861.

Яв – Яворницький Д.І. Словник української мови. – Катеринослав: Слово, 1920. – Т.1. – 412с.

Аліна Маслоva

Історичний аспект наукового стилю мовлення

У статті розглядається теоретична сутність поняття «науковий стиль мовлення», доводиться вплив суспільно-історичних подій на формування наукового мовлення.

The article reviews the theoretical essence of the notion «scientific speech style» and reveals the impact of social and historical events on scientific speech formation.

У сучасних умовах стрімкого технічного прогресу, постійно зростаючого обсягу наукової інформації та її швидкого оновлення, а також нестачі часу для її якісної переробки підвищуються вимоги до якості професійної діяльності молодих фахівців. Однією з умов ефективності опанування професії є вільне володіння науковим мовленням, що надає можливість швидко орієнтуватися в спеціальній літературі та знаходити необхідну інформацію, легко і невимушено здійснювати особисті контакти з науковцями, робити наукові доповіді, брати участь у дискусіях, а також грамотно і доступно викладати власні думки, описувати наукові винаходи. Вельми актуальною в зв'язку з цим є підготовка магістрів до оволодіння науковим стилем мовлення.

Поняття «науковий стиль мовлення» в педагогічній і методичній літературі має різне тлумачення. Більшість дослідників, визначаючи наукове мовлення, звертаються лише до його мети

та сфер використання. Так, Є.В.Кротевич, Н.С.Родзевич у зв'язку з цим писали: «науковий стиль – це стиль, основне призначення якого – надати точне, систематичне висвітлення наукових питань» [3, с. 185]. Приблизно такої ж точки зору дотримуються Л.І.Мацько і Л.В.Кравець, які відмічають, що «науковий стиль є функціональним різновидом літературної мови, яка використовується з пізнавально-інформативною метою в галузі освіти і науки» [4, с. 26].

Заслугує на увагу визначення наукового стилю мовлення, яке дає О.М.Семенов. Вона підкреслює, що «науковий стиль мовлення – це функціональний різновид літературної мови, що обслуговує різні галузі науки, виробництва, освіти і реалізується у спеціалізованих текстах різних жанрів» [6, с. 12]. Важливість цього висловлювання складається у виділенні текстових жанрів наукового стилю мовлення, якими є стаття, рецензія, резюме, реферат, анотація, дисертація.

При цьому увага абсолютно не приділяється стилістичним особливостям, а також мовним засобам, за допомогою яких викладається наукова інформація.

Більш досконалим в цьому сенсі є визначення досліджуваного поняття М.М.Кожині. Вона вважає, що науковий стиль мовлення являє собою «... мовленнєву діяльність, пов'язану з реалізацією науки як форми суспільної свідомості, яка відображає теоретичне мислення, що виявляється в понятійно-логічній формі, для якої притаманні об'єктивність і відволікання від конкретного і випадкового, а також логічна доказовість і послідовність викладу» [7, с. 242]. Таке формулювання вказує не тільки на необхідність вербальної реалізації наукових ідей, але й на спосіб їх викладення, що передбачає логічність, доказовість і послідовність.

Проаналізовані визначення наукового стилю мовлення, безперечно, роблять певний внесок у тлумачення цього поняття. Разом з тим, вони формують лише узагальнене уявлення досліджуваного поняття, стосуючись, більшою мірою, лінгвістичного аспекту. На нашу думку, це відбувається через недооцінку дослідниками впливу суспільно-історичних подій на формування наукового мовлення. У зв'язку з цим в межах нашої роботи розглянемо науковий стиль мовлення в його історичному аспекті.

Щоб визначити, що саме являє собою науковий стиль мовлення в його історичному аспекті, перш за все, звернемося до суспільно-історичних подій, які його сформували, а потім зупинимось на зовнішніх ознаках досліджуваного поняття, які склалися історично.

Суспільно-історичними передумовами виникнення та подальшого розвитку наукового стилю мовлення, на думку Р.О.Будагова і А.П.Коваль, є загальний стан науки і наукових знань у певній країні, ступінь розвитку літературно-обробленої мови і художня майстерність видатних письменників і науковців певної країни [1, с. 226], [2, с. 28].

Відмітимо деякі недоліки в цій класифікації. По-перше, сама А.П.Коваль вказує на незначність останньої фрази «художня майстерність видатних письменників і науковців» на сучасному етапі розвитку наукового мовлення, оскільки «індивідуальна манера викладу навіть видатного вченого вже не може помітно впливати на стиль наукових робіт у цілому» [2, с. 29].

По-друге, вплинути на зміну лінгвістичного аспекту мовлення мають змогу тільки ті суспільно-історичні події, які вже відбулися. Цим подіям властивий як творчий, так і руйнівний характер. Так, війни, що відбулися, дали поштовх запозиченню, взаємопроникненню слів в різні мови; зовнішньополітична і економічна діяльність держави може вплинути на зміну менталітету народу, тобто призвести до зміни способу вираження думки.

Особливу роль у формуванні наукового стилю

мовлення відіграє науково-технічний прогрес як подія, що вже відбулася. На цей факт звертають увагу М.М.Глушко, О.Л.Пумпянский і В.А.Чабаненко. Ці дослідники найбільш повно розкривають вплив рівня розвитку науково-технічного прогресу на суспільні зміни, безпосередньо пов'язані з поняттям, що вивчається. Вони вважають, що бурхливий розвиток науки і техніки:

1) дає поштовх до формування нових соціальних потреб суспільства, задовольняючи певне соціальне «замовлення»;

2) змінює суспільну свідомість в цілому і психологію автора зокрема;

3) формує тип особистості, здатний мислити новими науковими категоріями;

4) збільшує потік наукової інформації, викликаючи необхідність викладати наукову думку коротко і виразно;

5) оновлює засоби вираження наукової думки [8, с. 8], [5, с. 5], [9, с.291– 293].

Таким чином, науково-технічний прогрес, що відбувся, вплинув на зміни в мові на лексичному і синтаксичному рівнях. Лексичні зміни складаються у виникненні нової наукової термінології, синтаксичні зміни пов'язані з активізацією таких явищ експресивного синтаксису, як безсполучниковий зв'язок членів речення, еліipsis [9, с.291].

Історичний аспект наукового стилю мовлення також виявляється і в його зовнішніх ознаках, що склалися історично. До них відносимо наступні:

1) сфера застосування, якою є наука і освіта;

2) теми, що висвітлюються, якими є теоретичні і практичні знання про людство, природу і Всесвіт;

3) умови спілкування, якими є офіційні;

4) завдання мовлення, яким є передача наукової інформації у переконливій і доступній формі;

5) мета наукового мовлення, якою є повідомлення наукового знання, вивчення, пояснення і систематизований виклад доказів його істинності;

6) форма мовлення, якою є переважно письмова монологічна;

7) адресати наукових творів, якими є спеціалісти певної галузі знань, здатні сприймати науковий текст;

8) функції наукового стилю мовлення.

Детально функції наукового стилю мовлення визначила О.М.Семенов, вказавши:

1) епістемічну, що виражається в науковому поясненні, обґрунтуванні, класифікації і систематизації фактів і понять;

2) комунікативну, що виражається в достовірній передачі спеціальної інформації реципієнту, який здатний сприйняти її відповідно до рівня власного наукового інтелекту;

3) перформативну, що виражається у виявленні наукових фактів і зв'язків між ними за допомогою спеціальних лінгвістичних засобів;

- 4) когнітивну, що виражається в осмисленому придбанні нових знань;
- 5) гносеологічну, що виражається у розширенні і поглибленні попередніх знань;
- 6) доказову, що виражається в аргументації істинності нових фактів;
- 7) діалогічну, що виражається у можливості зіставлення різних точок зору в межах досліджуваної проблеми [6, с. 16 – 17].

Підсумовуючи викладене вище, робимо наступні висновки:

1) науковий стиль мовлення склався історично під впливом науково-технічного прогресу і є суспільно обумовленим, оскільки задовольняє соціальні потреби як суспільства взагалі, так і окремих читачів, що обмінюються інформацією в наукових цілях;

2) кожній галузі знань властиві поняття, які склалися історично, і відповідно, способи їх вираження, які склалися історично. В історичному аспекті науковий стиль мовлення відображає ту стійку наукову термінологію і мовні засоби вираження наукової думки, які передаються від одного покоління науковців до іншого, створюючи цілісність і стильову системність поняття, що вивчається.

Отже, науковий стиль мовлення, що склався історично, з усіма властивими йому особливостями і зовнішніми ознаками має бути сприйнятим і засвоєним новими поколіннями вчених. А для цього наукова інформація повинна бути сприйнята, осмислена та викладена в інтерпретації, що постійно оновлюється і

ускладнюється, з урахуванням суспільно-історичних подій, які вже відбулися.

У перспективі плануємо розглянути науковий стиль мовлення в сукупності його методологічного, історичного, психологічного і лінгвістичного аспектів. Усвідомлення суті поняття, що вивчається, з цієї точки зору є тим підґрунтям, на якому можливе ефективне використання методики навчання наукового мовлення.

1. Будагов Р.А. Литературные языки и языковые стили / Будагов Р.А. – М.: Высшая школа, 1967. – 376 с.
2. Коваль А.П. Науковий стиль сучасної української літературної мови. Структура наукового тексту / Коваль А.П. – К.: Київський університет, 1970. – 306 с.
3. Кротевич Є.В. Словник лінгвістичних термінів / Є.В.Кротевич, Н.С.Родзевич / Заг. ред. Є.В. Кротевича. – К.: вид-во Академії наук УРСР, 1957. – 236 с.
4. Мацько Л.І. Культура української фахової мови: Навч. посіб. / Л.І.Мацько, Л.В.Кравець. – К.: Академія, 2007. – 360 с.
5. Пумпянский А.Л. Информационная роль порядка слов в научной и технической литературе / Пумпянский А.Л. – М.: Наука, 1974. – 247 с.
6. Семенов О.М. Культура наукової української мови: навч. посібник. / Семенов О.М. – К.: ВЦ Академія, 2010. – 216 с.
7. Стилистический энциклопедический словарь русского языка / под ред. М.Н. Кожинной. – 2 –е изд., испр. и доп. – М.: Флинта: Наука, 2006. – 696с.
8. Функциональный стиль общенаучного языка и методы его исследования / под ред. О.С.Ахмановой и М.М.Глушко. – М.: Изд-во Московского университета, 1974. – 180 с.
9. Чабаненко В.А. Стилистика экспрессивных засобів української мови: Монографія / Чабаненко В.А. – Запоріжжя: ЗДУ, 2002. – 351 с.

Зоя Митяй

Семантичні аспекти організації цілісного тексту

У статті проаналізовано поняття «семантика тексту» з урахуванням розмежування значення і змісту, а також розглянуто семантичне наповнення художнього тексту.

The article deals with the analysis of «the text semantics» concerning the differentiation of the meaning and contents. The author considers the semantics of the work of art.

Текстолінгвістика, ґрунтуючись на засадах сучасних методологічних напрямків, прямує до цілісного аналізу тексту, зокрема семантичних аспектів його організації. «Проблема семантики тексту, на нашу думку, є однією з найактуальніших, незважаючи на низку досліджень цього аспекту», – стверджує Л.В. Бабенко [2, с. 17]. Семантичні розробки в галузі текстолінгвістики поєднують у собі елементи методологій різних гуманітарних наук – насамперед, семіотики, логіки, герменевтики, психології і філології. Аналіз семантики тексту лише в руслі однієї науки обмежує дослідження і робить його вузько спрямованим.

Традиційну текстолінгвістику, що рухалася в напрямку структуралістських досліджень, – доводить Г.О. Абрамова, – було зорієнтовано на

формально-граматичні характеристики тексту [1], проте розробка типології текстових категорій була пов'язана із семантикою тексту в плані його цілісності, концептуальності, інформативності. Застосування когнітивного підходу до тексту дозволило поглибити семантичний аналіз: дослідники зосередилися на пошуку концептів у тексті та концептуальному просторі, ментальних моделей і фреймів. Однак коло нерозв'язаних питань скоріше збільшується, а вивчення семантики тексту залишається однією з ключових проблем текстолінгвістики. З огляду на це метою роботи є з'ясування поняття «семантика тексту» з урахуванням розмежування значення і змісту, а також визначення семантичного наповнення художнього тексту.

Говорячи про семантику, слід розмежувати два